

МОГУЋНОСТ ПРИМЕНЕ ПРИНЦИПА ИНТЕРЕСАНТНОСТИ И АТРАКТИВНОСТИ У НАСТАВИ ГЕОГРАФИЈЕ

Милица Соларевић^I, Јелена Дуњић^{II}, Срђан Соларевић^{III}, Вања Кржа^{III}

Примљено: 30.09.2012. | Прихваћено: 15.01.2013.

РЕЗИМЕ: *Савремена дидактичка стварност намеће потребу за развијањем модерног наставника који ће познавањем теоријских оријентација и праћењем достигнућа у савременим теоријским токовима, моћи да размишља испред праксе свог времена и на тај начин да постане припремљен за нов приступ тумачењу појединих садржаја, за нове облике рада, савремена наставна средства и методе рада. Развој географске науке наметнуо је потребу за модернизацијом географског образовања. Фактографија и меморисање огромне наставне грађе која је оптерећивала ученике, условили су потребу за осавремењивањем. Циљ рада је да се размотри могућност примене принципа интересантности и атрактивности у настави географије кроз различите примере и на различите начине, и да се размотри дидактичка и педагошка оправданост овог залагања, кроз поштовање свих норми и правила прописаних и предвиђених наставним планом и програмом. Овим радом аутори се залажу за увођење овог принципа у наставу као обавезног наставног принципа, чиме би захтеви савремене географске теорије и праксе били у потпуности задовољени.*

Кључне речи: *дидактички принципи, настава географије, интересантност и атрактивност, наставник, ученик.*

УВОД

Под дидактичким принципима подразумевају се *руководеће смернице наставне делатности, начела од којих се у настави не одсујуа*. Изводе се из циљева и задатака наставе, законитости наставног процеса и законитости психофизичког развоја ученика (Баковљев, 1998).

^I Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Трг Доситеја Обрадовића 3, 21000 Нови Сад. контакт: solarevicm@neobee.net

^{II} Александравац, 29. новембра 91/2.

^{III} Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за историју, Др Зорана Ђинђића 2, 21000 Нови Сад

Успешна настава мора да се темељи на дидактичким (наставним) принципима, на које се ослањају сви наставни системи, методе, облици и сва средства рада. Без обзира на број дидактичких принципа, имајући у виду рационалност и продуктивност организовања наставе у конкретној наставној дисциплини, наставници се опредељују за оне принципе који су најприхватљивији карактеру те наставне области.

Како истиче и Ђурђица Комленовић (2007), „друштвено-економски услови у 20. и 21. веку одразили су се и на систем образовања у већини држава света. Наставницима је дата слобода да самостално планирају и одређују тип часа, наставне методе, технике, средства и свакако принципе, у реализацији наставног процеса.“

Први покушај увођења принципа интересантности и атрактивности у наставу и наставни процес срећемо код Жарка Симеуновића (2004), који је разрадио неке основне теоријске поставке овог принципа, анализирао његову примену у настави уопштено, остављајући методичарима конкретних наставних дисциплина могућност и донекле слободу да интегришу овај принцип на различите, али свакако одговарајуће начине у конкретне наставно-научне области.

ОСНОВНЕ ТЕОРИЈСКЕ ПОСТАВКЕ

У настави географије се најчешће наводи девет дидактичких принципа, који се међусобно преплићу, комбинују, мењају, све у циљу унапређења наставног процеса.

Према М. Баковљеву (1998), то су:

1. Принцип научности
2. Принцип систематичности и поступности
3. Принцип вођења рачуна о узрасту ученика
4. Принцип уважавања индивидуалних особености ученика
5. Принцип ученичке активности
6. Принцип очигледности
7. Принцип повезаности теорије са праксом
8. Принцип трајности знања, умења и навика
9. Принцип економичности.

И многи други дидактичари, педагози, методичари, бавили су се основним принципима, њиховом поделом, разматрајући предности и мане постојећих, и наглашавајући потребу увођења нових.

Процес наставе није нимало једноставан, и сваки чинилац овог процеса је на неки начин повезан са свим осталим. То са једне стране захтева доста припреме, труда, пажње, али истовремено пружа могућност да се разним комбиновањем настава учини што квалитетнијом, и самим тим, ствара се могућност да се уз многобројна наставна средства, облике, њихову комбинацију, учини и интересантном и атрактивном, зарад основног циља.

Суштина, и неки начин дефиниција принципа интересантности и атрактивности се своди на то да „... наставу треба тако организовати да ученицима буде занимљива, привлачна, узбудљива, особена, да код њих буди радозналост духа за оно што су њени садржаји, па да самим тим, постане, што да не, и забавна“ (Симеуновић, 2004).

Појмови интересантности и атрактивности су делимични синоними, јер им се значења готово поклапају, или су комплементарна. Ипак, издвајају се две супротне поставке. Једна од њих је да сваки садржај може бити занимљив и привлачан, или незанимљив и непривлачан сам по себи (*per se*). То значи да су занимљивост, интересантност и привлачност независни од човека, да су иманентне одлике сваког садржаја, односно да су у његовој бити. Друго мишљење је потпуно супротно, и по њему су ове особине субјективно-психолошке категорије, и зависе од човека, у њему су лоциране, и самим тим се на њих може утицати (Симеуновић, 2004).

Пошто је човек, односно у наставном процесу наставник, тај који неке садржаје представља и излаже, и на тај начин их чини занимљивим (или незанимљивим), онда смо ипак ближи овом другом мишљењу, јер у великој мери наставни процес и усвајање градива од стране ученика зависи од тога како је градиво изложено од стране наставника. Од тога како наставник организује наставу, предаје, каква питања и задатке поставља, зависи у којој ће мери ученици бити заинтересовани и у којој мери ће усвојити наставно градиво. Због тога се, свакако, треба залагати за увођење принципа интересантности и атрактивности у наставу. Наиме, када би наставни садржаји били сами по себи занимљиви или незанимљиви, у мањој или већој мери привлачни, онда не би било потребе за увођењем овог принципа. Пошто смо сведоци да је географија таква научна дисциплина да се сваки садржај може учинити интересантним, само ако се на прави начин представи, и да ће тако представљен изазвати веће интересовање ученика, онда заиста има основа да се овај принцип уведе у наставу. У прилог томе иду бројна и разноврсна наставна средства, као што су географске карте, глобуси, слике, и слично, као и савремена техничка средства (компјутери и уопште средства за презентовање мултимедијалних садржаја).

Није свакоме исти садржај сам по себи подједнако интересантан и, баш због тога, на наставнику је да тај садржај презентује тако да подстакне интересовање свих ученика и код сваког побуди осећај занимљивости. За то се залагао и Јан Амос Коменски, тврдећи да не треба започињати час и предавање ако се не пробуди интересовање код ученика за тај час, а то се у великој мери може постићи принципом интересантности и атрактивности (Симеуновић, 2004).

ЗАШТО БИ ТРЕБАЛО УВЕСТИ ПРИНЦИП ИНТЕРЕСАНТНОСТИ И АТРАКТИВНОСТИ У НАСТАВУ?

Већина дидактичара, методичара тврди да настава не сме бити монотона и једнолична, већ што занимљивија и привлачнија ученицима, да буди интересовање код њих, жељу за новим сазнањима, и ако се тако ствари сагледају, принцип интересантности и атрактивности није велика непознаница. Међутим, сведоци смо да све што није обавезујуће неће бити у потпуности примењивано, па се и многи тога

неће придржавати. Због тога је суштина и циљ овог рада залагање и истицање потребе да се званично уведе овај принцип у наставу географије како би постао обавезујући за све наставнике. Уколико тога не би било, била би слободна воља наставника да ли ће га примењивати, а то би вероватно довело до ситуације да га мањи број примењује, а већина би избегавала употребу овог принципа у настави, с обзиром на напоре и додатна ангажовања која захтева.

Циљеви и задаци наставе и образовања су формирану у складу са друштвом, његовим развојем у простору у времену. Настава је динамичан процес, као и образовање, и зато се мора водити рачуна о достигнућима у настави, психолошком развоју детета и савременим сазнањима о томе. Треба имати у виду да се и положај школе као васпитно-образовне институције мењао, прилагођавајући се друштвеним променама окружења. Савремена школа мора да буде у сталној интеракцији са својом околином, међутим, данашња школа се налази у незавидној ситуацији у односу на обиље информација, углавном мање корисних, од стране разних оглашивача (телевизија, радио, интернет). У данашње време, тзв. мас-медији одвраћају децу од школе као извора информација, које су свакако веродостојније, исправније, и што је најважније, у складу са узрастом ученика. Школа не треба да занемари ову чињеницу, него би требало да се избори за заинтересованост ученика, а добар начин за то је увођење принципа интересантности и атрактивности у наставу у целини, а самим тим и у наставу географије. У данашње време постоји велики број софтвера и програмских пакета који пружају површно знање ученицима, али ако их уклопимо у неки сегмент наставе и искористимо на прави начин, сигурно ћемо наставу учинити интересантнијом и занимљивијом, а самим тим и привлачнијом ученицима. Овакав вид наставе оставља велики маневарски простор за наставнике, у којем свакако има довољно места и за самосталан рад ученика, и стицање знања путем самосталног открића.

Сходно томе, Симеуновић (2004) правилно закључује да „је евидентна међусобна повезаност дидактичких принципа, и њихово прожимање и комбиновање у настави. Увођењем овог принципа, постигла би се већа ефикасност већ постојећих, и може се тврдити са великом сигурношћу, да бисмо, ако наставу учинимо атрактивном и занимљивом, постигли и много већу очогледност, трајности знања, умења и навика, и повећавањем мотивисаности бисмо подстакли и свесну активност ученика, на којој се данас посебно инсистира.“

Еминентна истраживања у Европи и у свету су показала да од начина слања информација у великој мери зависи и прихватање и прерада информација. Ученици млађих разреда имају мању способност примања информација у дужем периоду, па се зато с правом може тврдити да бисмо применом поменутог принципа током обраде наставних садржаја, врло вероватно повећали ученичку пажњу, и самим тим и примање информација.

У складу са тенденцијама новијих педагошко-дидактичких теорија, које се залажу за промену положаја наставника и ученика, истиче се потреба за већом активношћу ученика, а ученици би много лакше прихватили ову новину ако би им се настава учинила занимљивом, и коначан исход наставног процеса би био много бољи, и дуготрајнији.

Оно што свакодневно примећујемо је велика концентрација различитих реклама, које нас у мањој или већој мери привлаче, зависно од тога како су урађене, односно како је њихов садржај презентован. Водећи се тиме, евидентно је да ће и наставни садржаји који су представљени на интересантан и атрактиван, занимљив начин, изазвати већу пажњу код ученика, веће интересовање, и самим тим ће и знање усвојено на такав начин бити дуготрајније (Симеуновић, 2004).

Заиста је велики број чињеница које иду у прилог увођењу овог принципа у наставу, и зато је потребно што пре размотрити могућности његове примене у различитим наставно-научним дисциплинама. Томе ће бити посвећен наредни део овог рада. Симеуновић је предложио неколико начина помоћу којих се настава може учинити интересантном и атрактивном, а у наредним пасусима ће бити размотрена могућност примене тих начина у настави географије, односно на географске наставне садржаје. Неће бити разматрана нека посебна наставна јединица, него уопште, могућност да се овај принцип прво уведе у наставу географије, а ако би се то и догодило, онда се може размотрити примена у оквиру сваке наставне теме и јединице понаособ.

МОГУЋИ НАЧИНИ ПРИМЕНЕ ПРИНЦИПА ИНТЕРЕСАНТНОСТИ И АТРАКТИВНОСТИ У НАСТАВИ ГЕОГРАФИЈЕ

Жарко Симеуновић (2004) је у свом раду предложио 12 начина и могућности примене принципа интересантности и атрактивности у настави, а у овом раду су испитане могућности да се примене и у настави географије, при чему су додата још два начина, тако да је укупно наведено 14 начина, с напоменом да то није једини и коначан број, већ само полазна основа за реализацију овог принципа.

Треба истаћи да сваки наставник сам бира и креира методе према конкретним условима рада и педагошко-методичким начелима. Постоји низ средстава, метода и облика рада којима би се настава могла учинити интересантном и атрактивном.

1. Увођење игре у наставу

Географија се у наставу уводи у петом разреду основне школе и оно што треба имати у виду је да деца у том периоду имају свега 11 година, а у природи тако младих људи је игра, потреба за игром, дружењем у једној опуштеној атмосфери. Са друге стране, садржаји који се обрађују у петом разреду су доста сложени и кључни за поједине сегменте географије, захтевају неке важне научне дефиниције, а све то се мора прилагодити дечјем узрасту, како би се и тај принцип, а и принцип научности испоштовао, али циљ нам је и да деца заиста нешто науче. Овај принцип би најбоље био испоштован ако би школа имала специјализовану учионицу за географију, са свом неопходном опремом, укључујући и рачунар са видео биомом. Један од добрих начина јесте да се уведе игра у наставни процес, али свакако, игра која је осмишљена и функционално усклађена са циљевима наставе.

Постоји низ добрих примера у оквиру појединих софтверских пакета, а можда је најбољи пример *Encarta World Atlas*, која поседује читав пакет различитих заним-

љивих игрица, које су конципиране различито (слика, текст, анимације), и могу послужити како за обраду неке наставне јединице, тако и за утврђивање градива.

Такође, постоје посебна CD издања са различитим играма које су прилагођене узрасту детета, а неке од игара се могу пронаћи и на интернету (везано за тектонику плоча, нпр. www.cbc.ca/kids/games/continentalrift). Ако школа не поседује могућност коришћења рачунара у настави, наставник сам може да осмисли неку игру, која би трајала неколико минута, ученицима би час био много занимљивији, а самим тим настава би се одвијала на економичнији и рационалнији начин. Свакако, може се искористити, свима добро позната игра „занимљиве географије“, где би наставник дозволио коришћење географске карте и атласа, а напоменуо да ученици траже појмове само, нпр. на европском континенту, и да за сваки појам напишу у ком делу Европе (за шести разред) се налази. Тако бисмо испоштовали више дидактичких принципа, а ученици би сигурно показали веће интересовање за учење наставних садржаја, и лакше би памтили оно до чега су сами дошли и на занимљивији начин, него да им је наставник, кроз фронтални рад, монолошком методом, већим делом или у потпуности, испричао целу наставну јединицу.

2. Избегавање шаблона у настави

Свако шаблонско представљање било каквих садржаја носи са собом досаду и зато је потребно што чешће примењивати новине, кроз различите методе и средства рада. Пожељно је мењати методе и облике рада на сваком часу, па чак и током једног истог часа. Код обраде физичкогеографских садржаја постоји добра основа за примену различитих средстава и метода рада, па се на пример, код обраде једног облика ерозије може користити монолошка метода, илустративно-демонстративна, код другог облика неки филм, видео-анимација и монолошка метода, код трећег се може уз помоћ рељефног модела (који могу заједно наставник и ученици направити) на очигледан, а истовремено врло занимљив начин представити неки ерозивни рад. Наставна јединица везана за вулкане се може и практично извести, уз помоћ неког модела, затим се може приказати кратак филм о ерупцији, изливању лаве, показати различите примере вулкана, а ученицима дати задатак да само опишу појаве, и тиме би дошли до закључка какве особине карактеришу поједини тип вулкана. Такође, када се објашњавају слојеви и унутрашња грађа Земље, да би ученици лакше замислили и схватили, може се направити поређење са лубеницом, и нагласити да кора лубенице представља Земљину кору, да је то јако мали део, и да скица која им се показује изгледа уствари као када извадимо тзв. „чеп“ д дубоко „срца“ лубенице, да бисмо је пробали, и онда имамо слој, по слој, од језгра до коре.

Избегавање шаблона у настави је нешто што треба свакако примењивати, чиме не само да би се испоштовао принцип интересантности и атрактивности, него би се настава учинила и очигледном, активирали бисмо ученике, и постигли трајност знања, умења и навика.

3. Приче и анегдоте

Приче и анегдоте из живота научника и људи везаних за неку научну дисциплину углавном изазивају већу пажњу код ученика, па је зато корисно током не-

ког часа, на занимљив и шалвив начин испричати како је одређени научник дошао до сазнања које ученици данас савладавају и уче да користе, што ће код ученика пробудити веће интересовање. Чак, било би пожељно то урадити одмах на почетку часа, како би ученици са већом дозом интересовања слушали конкретну наставну јединицу, и та анегдота им касније може послужити као асоцијација, када буду сами понављали лекцију код куће. Анегдоте, наравно, могу бити везане и за самог наставника, који током часа може испричати нешто из своје праксе, што је везано за конкретан садржај, како би час учинио атрактивнијим.

Могу се направити занимљива поређења са неким научницима, на занимљив начин препричати делове неких књига (дела Милутина Миланковићева – “Кроз васиону и векове” и “Кроз царство науке”, биографски инсерти из сабраних дела Јована Цвијића, итд.).

4. Промена начина рада

Овај начин може посебно да се односи на рад при оцењивању ученика, који је углавном шаблонски и често код ученика изазива стрепњу и страх, док се ученици који не треба да одговарају на том часу углавном досађују. На једном часу се много већа ефикасност може постићи ако се сви ученици укључе, јер се ствара пријатнија атмосфера у разреду. Наиме, могу се формирати групе, свака група добије одређени задатак и након тога друге групе их оцењују, коментаришу рад, садржаје, потом и они сами себе међусобно оцењују, али и наставник даје свој суд. Такође, могу се ученици међусобно пропитивати и оцењивати, и на тај начин бисмо избегли монотонију, а истовремено бисмо оценили већи број ученика. Може се увести пракса да се након обраде сваке наставне целине један час посвети систематизацији, поделе се ученици у групе, и свака група ради по једну наставну јединицу коју презентује осталим ученицима, и за сваку групу се одреде различита наставна средства и облици рада. Наравно, све ово се може применити и код обраде наставних садржаја. На тај начин би се ученици увежбавали и навикавали да сами процењују свој рад, бирају средства рада и методе (карте, атласи, макете, модели, скице) и настава би им била интересантнија, а пажња много већа, јер би час, учинак и оцена, зависили од њих самих.

5. Надметање ученика у знању, вештинама и умењу

Овај начин је погодан код обраде регионалногеографских садржаја, где се код обраде неког новог региона ученицима може поставити задатак да појединачно, или по групама, обраде опште карактеристике тог региона (положај, рељеф, климу, хидрологију, педологију, биогеографију, основне друштвене карактеристике), на основу претходног знања, и по принципу по којем је наставник до сада радио, егземпларно, што ће се оценити на крају часа. Такође, као домаћи задатак може се рећи ученицима да припреме све што је потребно од материјала (може им се дати списак) за прављење неког рељефног модела који ће на часу правити и бити за то оцењени. Поделити их у групе, посматрати рад, и на тај начин увидети колика је машта ученика, колико су обратили пажњу на неке физичкогеографске законитости, детаље. На крају наставник и може изложити наставни садржај, док ученици прате колико су били успешни, темељни, шта су пропустили, и слично.

Ово може да пређе границу, и можда прерасте у сукоб између ученика, па је некад пожељно давати описне оцене, или се задржати на коментарима, направити рубрику за сваког понаособ, и на крају полугодишта све то укључити у крајњу оцену. Тиме, свакако подстичемо мотивисаност код ученика, интересовање, јер ће им сваки час и наставни садржај донети нешто ново.

6. Употреба савремених наставних средстава, метода и облика рада

Нека наставна средства су у настави свакако неизбежна, као што су креда и табла, међутим, то нису и једина средства рада. Кад год постоје могућности потребно и пожељно је користити и неку савременију опрему, савременија средства, методе и облике рада, у виду рачунара, видео пројектора, добро осмишљених и дидактичко и педагошко оправданих филмова. Потребно је што више користити географску карту, атлас, а један од добрих програма је и *Google Earth*, који обраду неких наставних садржаја може учинити много интересантнијом, као и већ поменуто *Encarta*.

У наставу треба унети што више анимација, видео филмова, разних шема које ће пратити излагање наставника. Такође, не треба само наставник да говори, укључити и дијалoшку методу, односно укључити и ученике у час, како би интересовање било што веће, и постављати им питања на која ће морати да дају описне одговоре, што ће их наводити да много више размишљају, а свако знање које тако стекну биће трајније.

Оно што је посебна иновација у географији, јесу географски информациони системи, и коришћење ГИС методе. Ученицима се могу предочити основне карактеристике овог метода, и могу се увести у неке основне кораке коришћења, на нивоу њиховог узраста. Такође, пожељно је ученике, бар старијих разреда, оспособити за коришћење ГПС методе (Глобални позициони систем), навигацију и сналажење у простору, демонстрирати им то у природи, што ће изазвати много већу пажњу код ученика.

Microsoft је направио “Партнер у учењу” – програм који пружа могућност школама и наставницима да добијају програме и пакете који ће им омогућити да самостално праве и креирају дигиталне филмове за наставу, а који ће, свакако повећати интересовање ученика, и наставу учинити атрактивнијом и савременом.

7. Промена окружења у којем се изводи настава

Географија је дисциплина код које се многи наставни садржаји могу обрадити ван учионице, у ближој или даљој околини, а чиме би се настава, односно поједине наставне јединице много квалитетније извеле. Скоро да нема наставне јединице или бар целине која се не може извести у природи. На овај начин би се избегла монотонија, излагање би свакако било интересантније. Могу се унапред одредити неке наставне теме које се могу извести у околини школе, али исто тако и оне које се налазе у мало даљој околини, за шта је потребно детаљније припремање и планирање. За обраду појединих физичкогеографских садржаја могу се ученици извести у оближњу околину, где би се упознали са основним биогеографским карактеристикама, хидролошким (показати им и објаснити обале реке, матицу реке, водомерну

летву, линију редовне одбране од поплава, насипе, зашто су мостови лоцирани на одећеном месту и сл.), одвести их у најближу метеоролошку станицу, где ће им бити објашњено како функционише осматрање и прогноза времена, показати им неке облике рељефа, облике ерозије (линеарне или денудације зависно од величине нагиба терена), сеоска домаћинства и тако даље (зависно од окружења школе).

И сама учионица се може опремити различитим средствима, паноима, новим картама, што ће унети новине у наставу (могу ученици и сами да праве паное). Наставни садржаји ће на овај начин бити презентовани занимљивије, атрактивније, али треба водити рачуна и бити обазрив да ученици буду више концентрисани на наставне садржаје него на површно и хаотично разгледање околине. То се може постићи давањем одређених задатака по повратку у учионицу који ће се односити на тај час, о чему треба ученике раније обавестити како би знали да треба пажљиво да посматрају и записују одређене појаве.

8. Промена темпа и ритма рада

Овај начин је у великој мери повезан са осталима, поготово са променом средстава рада и избегавањем шаблона у настави, а доприноси бољој атмосфери у учионици. То се може постићи сменом покретних и статичних активности, и кад су у питању наставници и ученици. Дobar пример је објашњење ротације и револуције Земље постављањем ученика у положај Сунца, Месеца и планета, и демонстрирањем кретања.

Наставник не би требало све време да седи док предаје, треба и што више да изводи ученике пред карту, тако ће им побуђивати и одржавати концентрацију и будност на часу, а убацивањем неких активности, и час ће бити интересантнији. Треба обратити пажњу на контролу над ученицима, поготово старијих разреда, како се час не би претворио у одмор или час слободних активности.

9. Флексибилнији однос наставника према ученицима током часа

У новије време се инсистира на флексибилнијем односу између наставника и ученика, али, свакако у границама дозвољеног, како наставник не би постао другар својим ученицима и превише им дозволио, јер на тај начин нарушава себи ауторитет и полако губи контролу над ученицима. Не треба увек строго гледати, или чак кажњавати неке „испаде“ ученика. Треба их искористити да се разбије монотонија часа, да се ученици опусте, или као асоцијацију (брзина Дунава је 1 km у секунди, Молдавија се налази у Африци, и слични одговори ученика) што ће помоћи у давању тачних одговора на нека питања. Током наставе географије заиста се може чути низ нелогичних одговора, грешака приликом показивања на карти, које су другим ученицима смешне, али треба их само преусмерити и биће то вероватно позитиван ефекат, час ће бити занимљивији.

10. Добра атмосфера у разреду

Потребно је уложити велики напор да би атмосфера у разреду и током часа била пријатна за рад, а то у великој мери утиче на ученике, на њихову пажњу, преданост, мотивисаност. Могло би се рећи да овде имамо повратни однос и реакци-

ју, јер ако је добра атмосфера у разреду, и час ће бити интересантнији, а и ако се наставник труди да своје илагање учини занимљивим, ученици ће га са већом пажњом пратити, и тако ће се створити позитивна атмосфера током часа. Географија је таква дисциплина да многи њени садржаји захтевају живописне часове, излагања, треба давати што више примера, тражити од ученика да они неке пронађу, да коментаришу одговоре једни других, што ће сваки час учинити много интересантнијим и атрактивнијим од монотоног и строга предавања монолошком методом.

11. Увођење кратке паузе током рада на часу

Доказано је да ученици различитог узраста имају различите предиспозиције на дужину концентрације, и способност да прате излагање на часу, и због тога је посебно потребно обратити пажњу на млађе узрасте, ученике петог разреда. Увођењем кратке паузе од два-три минута постигли бисмо да се ученици на тренутак одморе, поврате концентрацију за наставак рада, и разбили бисмо монотонију. Наставник сам треба да процени када је најбољи тренутак да се направи пауза.

Наравно, ученици не треба да ћуте за то време, него се може само њихова пажња усмерити на нешто необавезно, екскурзију која је прошла или следи, на занимљивост из неких часописа (Национална географија), питањима - како се осећају, да ли су уморни, да ли им је занимљиво, да ли им је тешко да прате, и слично.

12. Флексибилност годишњих и оперативних планова

Наставни план и програм мора бити испоштован од стране сваког наставника, али дозвољава одређене корекције и модификације, зависно од наставне јединице. Нису све наставне јединице погодне за обраду током 45 минута, неке захтевају више, а неке су опет прекратке за један час. На наставнику је да добро испланира сваки наредни час, који прати претходни, узме у обзир узраст ученика, сва средства која има на располагању и уклопи то на најбољи могући начин. Поготово треба водити рачуна код ученика петог разреда, јер се први пут сусрећу са географским садржајима, и некада је потребно одређеним садржајима посветити много више пажње и времена од оног предвиђеног планом и програмом, укључити и нека помоћна средства, како би час био занимљивији, а ученици лакше и боље запамтили презентовано. Код регионалногеографских садржаја, највише времена треба посветити првом часу, сваки следећи ће бити једноставнији и лакши, и ученици ће и сами моћи доста тога да закључују, кад науче по ком принципу се врши регионализација, и слично.

ДОДАТНИ МОГУЋИ НАЧИНИ ПРИМЕНЕ ПРИНЦИПА ИНТЕРЕСАНТНОСТИ И АТРАКТИВНОСТИ У НАСТАВИ ГЕОГРАФИЈЕ

Како наводе Живковић и Јовановић, „полазећи од чињенице да је квалитет образовања условљен квалитетом наставе, постоји оправдана потреба за сталним иновацијама у настави географије. Традиционална обрада географских садржаја са својом једноличношћу и рутином мора се осавременити кроз примену мултимедијских средстава чиме би се превазишле одређене слабости у њиховој обради. Наставни садржаји из географије, конципирани и усклађени по мерилима и принципима активних метода учења, захтевају ангажовање најразличитијих људских способности и вештина. Применом ових метода могу се активирати деца различитих интелектуалних потенцијала, вештина и талената. Притом се остварује стицање комплексних знања, вештина и техника рада кроз временску динамику прилагођену појединцу, групи или тиму. Добро испланиране и усмерене активности које су прилагођене узрасту ученика утичу на развој свих сегмената личности ученика. Тако се у наставном процесу више уважавају развојне потребе и интересовања ученика.“

Поред поменутих 12 начина које предложио Жарко Симеуновић за наставу уопште, а чија је могућност примене размотрена и у оквиру наставе географије, могуће је издвојити бар још два начина кроз која ће принцип интересантности и атрактивности применити у настави географије.

1. Тимски рад наставника

Тимски рад наставника је облик рада који је посебно захтеван, како садржајно, тако и технички и временски, али својом особеношћу може допринети атрактивности наставе. Повезаност географије са другим дисциплинама је велика, поготово са историјом и биологијом, а у последње време и са информатиком, па се рад наставника ових предмета може комбиновати када за то постоје услови. Неке наставне јединице географије захтевају предзнања из биологије, разумевање ствари у одређеном историјском контексту, и обрнуто, па је исте могуће обрадити тимским радом наставника. Ово је изводљиво поготово у петом разреду када ученици усвајају основе физичке географије чији су садржаји мултидисциплинарни, јер ћемо их на тај начин усмерити на прави начин, да повезују чињенице. Објашњавање распрострањености појединих биљних и животињских врста, вегетационих зона, географских открића, културно-историјских споменика краја, су само неке области погодне за овакав начин рада. Све то захтева многе компромисе, више времена, додатне припреме, али ако се на време испланира оваква специфична врста рада, и ученицима наговести, изазваће веће интересовање и радозналост, а уједно ће и размена искустава утицати на трајност усвојених знања.

2. Примена интернета и разних друштвених мрежа

Један од начина који се може укључити и у неке друге, већ поменуте, јесте употреба интернета у настави и у процесу учења, као и разних друштвених мрежа (*Facebook*, *Twitter*) које су средство масовне комуникације међу људима, и које, ако

се на прави начин користе, могу донети много доброг и корисног. У оквиру тога, наставник може да формира групу у којој ће бити сви његови ученици, и у оквиру које ће им давати разна обавештења, одговоре на њихова питања, остављати користан материјал за савладавање наставних садржаја, линкове за проналажење добрих географских карата, и слично. Из истог разлога наставник може поставити и свој сајт са географским садржајима, или поставити географске садржаје на већ постојеће школске сајтове на којима се могу организовати и изложбе фотографија, награде за најбоље тематске фотографије или анимације (облици рељефа, ерозије, време и клима), ученичке радове, и слично. Многе од ових ствари могу бити задате као домаћи задатак, или би на часовима презентовани најбољи радови, резултати, и све то не би одузимало више од десетак минута часа, а ефекат би био много дуготрајнији. Свакако, треба водити рачуна и о узрасту ученика и бити обазрив приликом употребе оваких метода и средстава рада.

Набројени начини нису једини, може се пронаћи још доста, али, што је најважније, треба почети са њиховом применом у настави.

ЗАКЉУЧАК

Географија је такав предмет који заиста пружа могућност примене најразноврснијих средстава, метода и облика рада који могу наставу да учине интересантнијом и атрактивнијом.

Увођење принципа интересантности и атрактивности у наставу би био делотворан потез, јер би се васпитно-образовни циљеви и задаци много боље спроводили и извршавали, што и јесте најважније у наставном процесу.

Као што је у раду наведено, постоји низ начина да се примени овај принцип у настави, а на наставнику је да одабере начин који најбоље одговара конкретної ситуацији и конкретном наставном садржају који презентује. Наравно, треба имати и у виду техничке могућности школе, но, оне нису пресудне, јер постоје и многи други начини који би наставу могли учинити занимљивијом ученицима, а који зависе искључиво од наставника, његових способности и идеја.

Као и код сваке новине, треба очекивати потешкоће у реализацији, поготово што овај принцип захтева додатно и повећано ангажовање наставника, много више иновативности, креативности, различитих комбинација метода, облика и средстава у раду. Међутим, на томе се мора инсистирати, ако се жели пратити савремени ток наставног процеса и образовања, ако се жели постићи већа свесна активност ученика, која би довела до трајнијег усвајања знања, умења и вештина, што и јесте суштина наставног процеса. Треба искористити географске наставне садржаје који су више него погодни за примену овог принципа, и то урадити што пре, како би се прекинуло искључиво фактографско памћење чињеница које води у вербаланизам, а не у квалитетно, логичким поступцима стечено трајно знање.

ЛИТЕРАТУРА

- Apple, M. W. (2012). *Some Lessons in Educational Equality*, Educational Researcher, 41: 6, pp. 230-232.
- Бакoвљев, М. (1998). *Дидактика*. Научна књига, Београд.
- Бразда М. (1985). *Теренски рад и екскурзије у настави географије*. Школска књига, Загреб.
- Вемић, М. (2009). Географске карте и виртуални геоприкази у савременој настави. *Зборник Института за педагошка истраживања*, Географски институт "Јован Цвијић" САНУ, бр. 1, Београд, стр. 211-224.
- Вилотијевић, М. (1999). *Дидактика 1*. Научна књига – Учитељски факултет, Београд.
- Гордон, Т. (1998). *Како бити успешан наставник*. Креативни центар и Мост, Београд.
- Дубљанин, С. (2010). Потреба за новом интерпретацијом дидактичких принципа, *Педагогија*, број. 65, изд. 1, стр. 169-172.
- Ђере, К. (1981). *Методика наставе географије*. Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Институт за географију, Нови Сад.
- Живковић, Љ. и Јовановић, С. (2006). Реализација облика и метода рада употребом компјутера у настави географије. *Зборник радова Географског факултета*, бр. 54, Београд, стр. 249-260.
- Живковић, Љ. и Јовановић, С. (2008). Модел часа активног учења у настави географије. *Зборник радова Географског факултета*, бр. 56, Београд, стр. 257-268.
- Живковић, Љ., Јовановић, С. и Ивановић, М. (2010). Функционална повезаност дидактичких елемената у настави географије. *Гласник Српског географског друштва*, свеска ХС, број 2, Београд, стр. 247-254.
- Ивков, А. (2002). *Настава географије у основним и средњим школама*. Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет, Департаман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.
- Ивков-Цигурски, А., Ивановић, Љ. и Пашић, М. (2009). Могућност примене рачунара у модерној настави географије. *Гласник Српског географског друштва*, вол. 89, бр. 1, Београд, стр. 139-151.
- Комленовић, Ђ. (2004). Професионални развој наставника географије, *Глобус*, бр. 29, Београд, стр. 129-134
- Комленовић, Ђ. (2007). Развој географске наставе у свету. *Педагогија*, Институт за педагошка истраживања, LXII, број 4, Београд, стр. 682-694.
- Комленовић, Ђ. и Малинић, Д. (2008). Дидактичка вредност географске карте и глобуса. *Педагогија*, вол. LXIII, број 2, Београд, стр. 274-280.
- Манојловић, В. (2008). Дидактичке теорије и теорије учења из угла наставне праксе. *Педагошка стварност*, бр. 3-4, Нови сад, стр. 242-256.
- Марић Ђ., Крунић Д. (2003). Систем дидактичких принципа у настави географије. *Глобус*, Српско географско друштво, Београд, вол. 34, бр. 28, стр. 93-108.

- Обрадовић Љ. (1993): Примена иновација у настави географије у основним и средњим школама. *Зборник радова, ПМФ Универзитета у Београду*, свеска XLII, Београд.
- Ormrod, J E., Cole, D.B. (1996). Teaching Content Knowledge and Pedagogical Content Knowledge: A Model from Geographic Education, *Journal of Teacher Education*, 47: 1, pp. 37-42.
- Попов С., Јукић С. (2006). *Педагогија*. Центар за развој и примену науке, технологије и информатике, WILLY, Нови Сад.
- Ромелић, Ј. (2004). *Методика наставе географије*. Универзитет у Новом Саду, Природно-математички факултет Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад.
- Симеуновић, Ж. (2004). Интересантност и атрактивност као наставни принцип. Педагогија, бр. 2, Београд, стр. 59-67.
- Стевановић, М. и Муратбеговић, А. (1990). *Дидактичке иновације у теорији и пракси*. Дневник, Нови Сад.
- Hoz, R., Ytzak, T., Pinchas, T. (1990). The relations between disciplinary and pedagogical knowledge and the length of teaching experience of biology and geography teachers, *Journal of Research in Science Teaching*, 27: 10, pp. 973–985.